

KONFÜÇYANİZMİN TEMEL DEĞERLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ

An Analysis on the Basic Values of Confucianism

Barış SÜR*

Öz

Konfüçyüs felsefesinin otorite ve birey arasında uyum ve bütünlüğü sağlama gayreti, uyumlu toplum yaratma amacı Konfüçyanizmi bir inanışa ve aynı zamanda bir yönetim modeline dönüştürmüştür. Dolayısıyla bu yaygın görüş Konfüçyanizmi yeniden ele alma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Yapılan araştırmalara göre Konfüçyüs, erdemli insan tasavvurunu yönetim anlayışıyla bütünleştirerek alternatif bir yönetimin oluşmasını sağlamıştır. O, yönetimin nasıl iyi olacağından çok, yöneticinin nasıl daha iyi olabileceği sorunsalıyla ilgilenmiştir. Çünkü ona göre yöneticinin iyi ahlaklı ve erdemli oluşu, yönetim anlayışının da iyi olmasını sağlayacaktır. Bu çalışmada alternatif kamu yönetimi alanındaki literatüre katkı sağlamak amacıyla Konfüçyanizm anlayışının temel ilkeleri ele alınmıştır. Çalışmada Konfüçyüs felsefesinin karakteristik özellikleri aktarılarak yönetim ilkeleriyle ilişkisi incelenmiştir. Doğu siyasi düşüncesinin belki de en bilinen düşünürü olan Konfüçyüs, yeni bir yönetim modelinin oluşmasında önemli rol oynamıştır. İyi ahlak ve erdemli insan temalarının ön plana çıktığı çalışmada bilinen yönetim modellerinin dışında birey-devlet ilişkisi temelli bir modelin geliştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konfüçyüs, Konfüçyüs Felsefesi, Konfüçyanizm, Konfüçyüsçülük.

ABSTRACT

The effort of Confucian philosophy to harmonize authority with the individual and to create a harmonious society transformed Confucianism into a belief or even a model of administration. Therefore, this widespread view provoked to re-evaluate Confucianism. According to the research, Confucius ensured alternative management by integrating virtuous human thought with the management approach. He was concerned with the question of how the manager can be better, rather than how the management to be good. Because, according to him, the good moral and virtuous nature of the ruler will also be reflected in his management. Confucianism was discussed to contribute to the literature in the field of alternative public administration. In this study, the characteristic features of Confucian philosophy have been transferred, and its relationship with administration principles has been examined. Perhaps the best-known thinker of Eastern political thought, Confucius played a vital role in forming a new alternative public administration model. As a result of the study, it was concluded that an administration model based on the relationship between individual and state-developed outside the known managements.

Keywords: Confucius, Confucian Philosophy, Confucianism

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, barissur@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9051-3285

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: One of the most influential creeds of the Chinese civilization has been Confucian philosophy. The effort of Confucian philosophy to harmonize authority with the individual and to create a harmonious society transformed Confucianism into a belief or even a model of administration. Therefore, this widespread view provoked to re-evaluate Confucianism. The aim of this article is to analyse the role and the effect of Confucian philosophy on public management.

Research Question/s: This study is a compilation article that includes the basic principles of Confucius on management. Therefore, the research question of the article is: What are the basic principles of Confucius about management?

Literature Review: According to the research, Confucius ensured alternative management by integrating virtuous human thought with the management approach. He was concerned with the question of how the manager can be better, rather than how the management to be good. Because, according to him, the good moral and virtuous nature of the ruler will also be reflected in his management. According to literature, scriptures in Confucianism are the Five Classics and the Four Books. The Five Classics are: The Book of Changes, the Book of Historical Documents, the Book of Odes and Poetry, the Book of Rites and the Spring and Autumn Annals. The Four Books are: The Analects of Confucius, the Mencius, the Great Learning and the Doctrine of the Mean.

Methodology: In this study, Confucianism was discussed to contribute to the literature in the field of alternative public administration. The characteristic features of Confucian philosophy have been transferred, and its relationship with administration principles has been examined. This research includes Confucius's philosophy on public administration over five principles, which are being virtuous and dissolute, respecting rules, well behaving in any duty or position, being a role model child and being righteous.

Result and Conclusion: Perhaps the best-known thinker of Eastern political thought, Confucius played a vital role in forming a new alternative public administration model. As a result of the study, it was concluded that an administration model based on the relationship between individual and state-developed outside the known managements. As a result of the researches and studies prepared in line with the basic principles of Confucianism, it is recommended to researchers and academics to study in the fields of New Confucianism, which has attracted a lot of attention in recent years, and Political Confucianism, which is considered to be an important deficiency in the literature.

1. GİRİŞ

Doğu siyaset felsefesinde önemli düşünürlerin yer aldığı Çin, yaklaşık üç bin yıllık devlet geleneği ile siyasi ve idari düşünce sisteminde oldukça büyük bir paya sahiptir. Köklü bir uygarlık olan Çin, Konfüçyüs'ün liyakat eksenli ahlak öğretisine ve otoriteye saygıyı öğütleyen derin bir kültür ve siyaset geleneğine sahiptir (Sayın, 2019, s. 25). Kadim zamanlardan beri etkileşim içerisinde bulunan Çin ve Türk kültürleri de belirli alanlarda benzerlik göstermektedir. İyi ahlak ve erdem anlayışı bunun örneklerindedir. Rus bilgini Barthold "Turkestan" adlı eserinde Kutadgu Bilig üzerinde Çin kültürünün etkileri olduğunu söylemektedir (Arslan, 2012, s. 207). Aynı şekilde Kutadgu Bilig'in yazarı Yusuf Has Hacib'in de Konfüçyüs'ten etkilendiği bazı araştırma yazılarında sıkça iddia edilmektedir. Dolayısıyla Doğu siyasi düşüncesinde Çin kültürünün Batı ve Türk kültürleriyle etkileşim içerisinde olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle gerek kamu yönetiminde gerek diğer yönetim anlayışlarında alternatif bir yönetim modeli olarak giderek artan bir ilgiye sahip olan Konfüçyanizmin temel özelliklerini bir çalışmada toplama ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle çalışmada Konfüçyüs'ün öğrencileri tarafından derlenen sözleri ve konuşmalarının yer aldığı "Konuşmalar" adlı eser ile yine sonradan derlenen eserleri hakkında bilgi sahibi olmak sosyal bilimciler, akademisyenler ve araştırmacılar için büyük önem arz etmektedir.

Çin'in ilk öğretmeni kabul edilen Konfüçyüs¹'ün değerleri ve öğretileri Çin'de Komünist yönetim tarafından uzun süre yasaklanmasına rağmen günümüzde yeniden değer görmeye ve dünya çapında pek çok alanda araştırılmaya başlanmıştır. Yeni Konfüçyanizm olarak karşımıza çıkan bu akım bilim adamları, akademisyen ve araştırmacıların yanı sıra devlet adamları tarafından da büyük ilgi görmektedir. Ancak çalışmanın sınırlılığı nedeniyle başka bir araştırmaya konu olan Yeni Konfüçyanizm, bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Bununla birlikte kamu yönetimi, siyasal bilimler ve felsefe gibi alanlarda yeniden gündeme gelmeye başlayan Konfüçyanizm, temel değerleri üzerine bir inceleme gerekliliğini açığa çıkarmıştır. Konfüçyüs felsefesinde idareci eğitiminin temelini oluşturan beş klasik ve dört kitap yer almaktadır.

¹ MÖ 551-479 arasında yaşamış olan Konfüçyüs, kendi tabiriyle "eski bilgelerin özlü deyişlerini tekrarlayarak barış ve iyi idareye katkıda bulunan bir bilginidir. Asıl adı Çince K'ung Ch'i'u olmasına karşın kendisine Chung Ni ünvanıyla hitap edilmiştir. Bilinen ismi Konfüçyüs "Üstad Kung" anlamına gelen K'ung Fu-tzu'nun Latincesidir (Güç, 2001a, s. 43). Gerek sosyal bilimlerde gerekse çalışma kapsamında Konfüçyüs'ü dindar bir düşünür olarak değil sosyal bir reformcu olarak değerlendirmek gerekir. MÖ 479'da 72 yaşında hayatını kaybeden Çinli bilge, Konuşmalar'da hayatını şu sözlerle özetlemiştir:

"15 yaşında kendimi öğrenmeye verdim,

30 yaşında istencime sahip olabildim,

40 yaşında kuşkulardan uzaklaştım,

50 yaşında 'göğün buyruğunu öğrendim',

60 yaşında sezgi yoluyla her şeyi kavradım,

70 yaşında doğru olan şeylere zarar vermeden yüreğimin isteklerini yerine getirebildim."

Tarihi Dokümanlar Kitabı, Şiirler Kitabı, Değişiklikler Kitabı, Ayinler Kitabı ve İlkbahar ve Sonbahar Derlemeleri beş klasiği oluşturur. Dört kitap ise Konfüçyüs Konuşmaları (Lunyü), Mensiyüs'ün Kitabı, Büyük Bilgi ve Orta Yol Doktrini'dir. Çalışmada, bu eserler ve temel ilkeler üzerindeki yönetim anlayışından yola çıkılarak Konfüçyanizme dair başlıca bilgilere yer verilmesi amaçlanmıştır.

2. KONFÜÇYÜS VE YÖNETİM FELSEFESİ

Konfüçyüs'ün de temsilcilerinden biri olduğu Çin felsefesi, Batı felsefesinin aksine bilimsel bir odak noktası olmamıştır. Çinliler için felsefe insanlara birlikte yaşamayı öğretecek, bireyin devlete ve devletin bireye karşı olan sorumluluklarını belirleyecek bir anlayışı ifade etmektedir. Dolayısıyla Çin felsefesinin temelinde ahlak ve devlet temaları yer almaktadır (Arslan, 2012, s. 208). Konfüçyüs'ün insan özünde iyiyi araması ve bireyi devletle ilişkilendirmesi bu geleneğin önemli bir temsilcisi olduğunun göstergesidir. Konfüçyanizm de denen Konfüçyüs öğretilerini esas alan anlayışın yanı sıra Mohizm, Taoizm, Legalizm gibi öğretiler de MÖ 5. yüzyılda görülen ve temeli çok daha eski dönemlerdeki Çin kültürüne dayanan kavramlardır (Pekcan, 2017, s. 1128)

Konfüçyüs'ün fikirlerinin doğrudan dünya yaşamına yönelik olması bugün başta Çin olmak üzere Japonya, Kore, Tayvan, Tayland gibi uzak doğu ülkeleri ve dünya genelinde birçok ülkede Konfüçyüs'ün toplumsal yaşamda oldukça yaygın olmasını sağlamıştır (Kalkır, 2018, s. 98). Aynı zamanda sonradan derlenen eserlerinin yaygınlaşmasının yanı sıra yetiştirdiği binlerce öğrencinin çeşitli devlet kademelelerinde görev yapması onun öğretilerinin devlet yönetiminde ve iyi ahlaka erişmede kuşaktan kuşağa geçmesini sağlamıştır. Dolayısıyla Çin felsefesinin temelinde ahlak ve devlet felsefesi yer alır (Jung ve Grigoriadis, 2016). Konfüçyüs felsefesini de belirleyen bu iki kavram yönetim paydasında buluşarak karşımıza çıkmaktadır.

Konfüçyüs, ideal insanı aileye ve anne-babaya saygılı olan kişi olarak tanımlar. Devleti de bir aile ve hatta aile babası olarak ele alır. Öyle ki, kamu kuruluşlarında yapılan karşılaştırmalı bir analiz çalışmasına göre Konfüçyüsçü değerler nedeniyle otoriteye boyun eğme Doğu toplumunda Batı toplumuna karşı daha sık karşılaşılan bir durumdur (Chen ve Hsieh, 2017, s. 113). Dolayısıyla Konfüçyüs'ün ideal insanların olduğu ideal toplumu yaratma düşüncesi bugün Konfüçyanizm olarak tanımladığımız alternatif yönetim anlayışının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Çin kültürünü ve Doğu siyasi düşüncesini en iyi temsil eden düşünce akımlarından biri olan Konfüçyanizme geçmeden önce bu anlayışın temellerini oluşturan ve 2500 yıl geçmesine rağmen pek çok alanda hala etkisi görülen Konfüçyüs'e bir başlık açmak çalışmayı daha anlamlı kılacaktır.

2.1. Konfüçyüs

Konfüçyüs, ideal insanların olduğu ideal toplumu oluşturmayı amaçlamıştır. Yaşadığı dönemde Çin'in karmaşık yapısı ve hanedanlıkla halk arasındaki sorunlardan yola çıkarak Çin'e barış ve huzuru getirmenin yollarını aramıştır. Kendisinden önceki öğretilerin hükümdar ailesi ve devlet erkani ile sınırlı kalması nedeniyle kendine has yöntemlerle halka özgü, her toplumsal sınıfa açık bir okul kurmuştur. Genç yaşında kurduğu okulda bireysel yöntemi benimsemiş ve kişiye özgü konularda özgür düşünce alanları sunarak öğrencilerini yetiştirmeye başlamıştır. İdeal topluma erişmek amacıyla seyahat etmeye ve gittiği yerlerde bu ilkeleri anlatmaya başlamıştır. Fakat beklediği ilgiyi görememesi nedeniyle şehrine geri dönmüş ve halka açık okulunda öğretilerini aktarmaya devam etmiştir. Tavsiye olarak nitelendirildiği görüşlerini öğrencilerine sözlü olarak aktaran büyük öğretmenin öğütleri ölümünden sonra öğrencileri tarafından kaleme alınmış ve sonra bu diyaloglar "Analects/Konuşmalar" olarak eser haline getirilmiştir (Rarick, 2008, s. 22). Bu eserden anlaşıldığı kadarıyla Konfüçyüs kamu liderlerini "iyi"ye göre yetiştirmeyi amaçlayan bir öğreti sunmuştur. Politik başarıya olan ilgisi nedeniyle özellikle genç öğrencilerini politikaya hazırlamıştır.

Ölümünden kısa süre sonra en büyük takipçisi Mensiyüs ve Hsün-Tzu başta olmak üzere diğer öğrencilerinin de etkisiyle adı hızla duyulmaya başlamıştır. Her zaman iyiyi, doğruyu, güzel ahlakı, erdemi işlemesi, görüşlerinin felsefeden çok bir din olarak algılanmasına yol açmıştır. Ahlaki ve politik etkileri sayesinde öğretileri kabul gördükçe Konfüçyüs'e bilge kişiliğinin dışında, kendisinin bu yönde hiçbir fikri olmadığı halde, dini bir lider ve hatta tanrı rolü atfedilmiştir. Bu inanıştan yola çıkarak Konfüçyanizm'in bugün bir Çin dini olduğunu söyleyen oldukça geniş bir kitle vardır. Ancak *Konuşmalar*'da yer alan ifadelerinden anlaşılacağı üzere 50 yaşında göğün buyruğunu öğrendiğini söylemesi, onun tanrısal bir iddiada bulunmadığını açıklamaktadır. Fakat Konfüçyüs öğretilerinin imparatorluk törelerinde imparator tarafından Gök'e yapılan ibadetle ilişkilendirilmesi, Çin yönetimine bağlı tüm bölgelerde Konfüçyüs'e de ibadet edilmesinin emredilmesi, Konfüçyüsçülüğün Çin'in milli ve resmi dini haline geldiği iddialarına dayanak olarak gösterilmektedir (Güç, 2001a, s. 46).

2.2. Konfüçyüs Felsefesinin Karakteristik Özellikleri

Filozoflar, bir devletin nasıl idare edileceğini düşünürken insan doğasının ne olduğunu mutlaka sorarlar ve yönetmenin en iyi yolunun kitlelerin ahlaki değerleri ile alakalı olduğunu bilirler. Dolayısıyla uygulanabilir idari modeller için insan

doğasını anlamaları ve kavramaları esastır (Xiangming, 2002, s. 1). Gerek Doğu gerekse Batı felsefesinde filozofların “insan doğasının özü nasıldır?” sorusuna Konfüçyüs’ün verdiği “insan doğası iyidir” yanıtı onun fikir ve söylemlerinin temelini oluşturmaktadır (Pekcan, 2017, s. 1130). Konfüçyüs felsefesini karşılayan net bir sözcük bulunmamakla birlikte Pekcan (2017, s. 1130) Shin’in Konfüçyanizmi “Konfüçyüs, Mencius ve takipçilerinin, insanların mutlu ve kıymetli bir yaşam sürebilecekleri ahlaklı/erdemli büyük uyum toplumunu kurabilecekleri, sosyal ve politik ahlakın genel bir sistemi” olarak tanımladığını aktarmaktadır. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere Konfüçyüsçülük, uyum ve barış toplumu kurmayı amaçlamış bir siyasal sistemdir. Eski dönemlerden beri var olan doğal dine dayalı bir ahlak sistemi olarak değerlendirilen Konfüçyüsçülük kavramı “Konfüçyüs’ün adına izafe edilen dini, ahlaki, sosyal, politik ve ekonomik konularla ilgili inanç ve uygulamalar bütünü olarak aktarılmaktadır (Güç, 2001a, s. 44).

2.2.1. On İki İlke

Çin felsefesinde Ru Düşünce Ekolü’nün kurucusu olarak yer edinen Konfüçyüs, yaşadığı dönemde sosyal ve siyasal bir düzen sağlamaya yönelik modeller geliştirmeyi amaç edinmiştir. Bu nedenle Konfüçyüs felsefesi insan doğasını anlamak ve kavramak üzerine kuruludur. O, toplumsal hayatta uyum içinde yaşamının insan sevgisi ve ahlak ilkelerine erişmekle mümkün olacağını söylemiştir. Konfüçyüs anlayışına göre ahlaki sorumluluğa sahip tek varlık olan insan, toplumsal düzenin sağlanması ve sürdürülmesi görevini üstlenmelidir. Çünkü insanın ahlaki sorumluluğu doğanın zorunlu bir kuralı olarak görülür. Evrenin düzenine göre yaşayabilmek ve bu düzeni koruyabilmek adına ahlaki değerlere sahip olabilmeyi ideal yetkinlik olarak kabul eden Konfüçyüs felsefesinde temel ilke insan sevgisidir. Konfüçyüs insanın evrenle uyum içinde yaşamasına yol gösteren birbirleriyle ilişkili kavram ve ilkelerden oluşan bir öğretiyi geliştirmiştir. Kalkır (2018, s. 100), Konfüçyüs öğretisinin temelini oluşturan bu ahlaki 12 ilkeyi Okay (2004:29-42)’dan şöyle aktarmıştır:

Dào dé: (道德) : Erdemli olmak, ahlaklı olmak.

Lǐ: (礼) : Adetlere uymak, kurallara uymak, töreye uymak.

Zhèng míng: (正名) : Bulunulan mevkie uygun davranışlar içinde olmak, adına yakışır davranışlar içinde olmak.

Xiào: (孝) xi: Örnek evlat olmak, iyi evlat olmak.

Yi: (义) : *Doğru olmak, dürüst olmak, adil olmak.*

Rén: (仁) : *İnsanları sevmek.*

Zhōngyōng: (中庸) : *Aşırılıktan kaçınmak, ölçülü olmak,*

Zhī: (知) : *Bilgili olmak*

Lǐzhì: (理智) : *Akılcı olmak.*

Zhōng: (忠) : *Sadık olmak, bağlılık göstermek.*

Shù: (恕) : *Bağışlayıcı olmak.*

Yǒng: (勇) : *Cesaret, cesur olmak*

Bu ilkeler Konfüçyüs'ün ideal insanlardan oluşan bir ideal toplum yaratmayı hedeflediğini göstermektedir. Kısaca ideal insan; ahlak değerleri ile bezenmiş, içinde insan sevgisine erişebilmiş, akıllı, dürüst, ölçülü, sadık, erdemli, töreye ve kurallara uyan, aşırılıktan kaçınan, bilgili, sadık, cesur ve alçak gönüllü olan kişidir. Elbette dünya görüşünde gerçekçiliği esas alan Konfüçyüs'e göre herkesin ideal insan olabilmesi mümkün değildir. Onun ideal insan olmasını gerekli gördüğü başlıca kesim yöneticilerdir. Zira bu ilkelere sahip olan yöneticiler sayesinde halk her zaman belli bir eğitim ve kurallar sisteminin içinde kalacak ve ideal insan olmaya yönlendirilmiş olacaktır. Böylelikle dünya üzerinde ideal insan, ideal toplum ve nihayetinde ideal devlete erişilmiş olacaktır. Bozulan ve giderek karmaşıklaşan toplumsal hayatın ise ancak kadim zamanların erdemlerine dönerek düzeltilebileceğini düşünür Konfüçyüs. Bu nedenle merasimlerin insan karakteri üzerinde ahlaki restorasyon etkisi olduğu fikrinden yola çıkarak düzeltmeyi sağlamak için adetlere, töreye, kurallara uymak anlamına gelen "li" ilkesine işaret etmiştir (Kalkır, 2018, s. 100).

2.2.2. Beş Klasik

Bununla birlikte Konfüçyüs'ün kutsal metinleri olarak adlandırılan beş klasik ve dört kitaba da yer vermek gerekir. Yönetimle ilgili bilgiler, geçmişin fazi-letli idarecilerinin Çin'de barışı ve huzuru nasıl sağladıklarını göstermek amacıyla 1130-1200 arasında Chu Hs yönetimindeki Sung hanedanlığı zamanında bir araya getirilmiştir (Güç, 2001a, s. 48). Geleneksel Konfüçyüs anlayışının önemli bir bölümünü oluşturan beş klasik genel hatlarıyla şu şekildedir (Güç, 2001a, s.48-52, Güç, 2001b, s.84-88).

Yi King (Değişiklikler Kitabı): Gelecekle ilgili olayları tahmin etmeye yönelik bir kehanet kitabı olan Yi King, eskiye ait bir takım şema ve onların yorumlarından ibarettir. Kitabın Konfüçyüs'ten 500 yıl önceye dayandığı ancak yorumların Konfüçyüs'e ait olduğu söylenmektedir. Kitapta yer alan sekiz çizginin Çin kozmolojisine göre evreni oluşturan Gök, Yeryüzü, Ateş, Su, Rüzgar, Gök Gürültüsü, Tepeler ve Bataklıkları sembolize ettiği öne sürülmektedir. Bunlar, evrenin sırları hakkında ipucu verdiği gerekçesi ile fal ve kehanetlerde yoğun olarak kullanılmıştır. Çin Klasikleri arasında yer alan Yi King felsefi yönden diğer kitaplardan daha yaygın konumda görülmektedir.

Su King (Tarih Kitabı): *Shang Shu* adıyla eski zamanlara ait belgeler anlamına gelen Şu King, adından da anlaşılacağı üzere tarihle ilgili bilgiler içermektedir. Aynı zamanda Çin'in en eski tarih kitabı olarak görülen kitap Konfüçyüs öncesi dönemde saray tarihçileri tarafından derlenmiş ve önceki imparatorların konuşmalarının yer aldığı pasajlardan oluşmaktadır. Konfüçyüs'ün doğrudan kaleme aldığı bir kitap olmayıp, öğrencilerinin alıntılarında Konfüçyüs ile ilişkisi ortaya çıkarılan bir kitap olduğu düşünülmektedir. Çin dini ve medeniyeti hakkında bilgiler vererek, kanunlar, öğütler, emirler, ilanlar, sözleşmeler ile görev ve sorumluluklar hakkında bilgi içermektedir. Zaman içinde tahrip edildiği için toplam 58 bölümden oluşan kitabın 50 bölümü günümüze kadar ulaşabilmiştir. Genellikle şifreli bir şekilde yazılmış olan kitapta tarih dışında yönetim, eğitim, coğrafya gibi farklı konularda da kaynaklardan bilgiler bulunmaktadır. Zira tarihten kasıt eski hükümdarların yönetimle ilgili yaptığı uygulamalardır. Akıllı ve adil hükümdarların nasıl hareket etmesi gerektiği, devlet yönetiminin nasıl olması gerektiği, hatta tahta çıkış seremonilerinin dahi tasvir edildiği yazılı ve çizili detaylı bilgiler içermektedir.

Şi King (Şiirler Kitabı): Çin'in en eski şiir derlemesi olan Şi King, daha çok dini içerikli şiir ve şarkıların yer aldığı dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin ilkini rüzgarlar ve havalar anlamına gelen Kuo Feng oluştururken, küçük şiirler Hsiao Ya adıyla ikinci bölüm olarak yer almaktadır. Büyük şiirler (Ta Ya) ve ilahiler ve methiyelerin yer aldığı Sung, diğer iki bölümü oluşturmaktadır. Kuo Feng'de Kuzey Çin'deki 15 devletin halka ait adet ve ahlaka yönelik hikayeleri yer alır. Bununla birlikte meslekler, eğlenceler, din ve halkın duygusal hayatı hisli bir dille anlatılmıştır. Hsiao Ya, saray hayatının çeşitli zevklerini, ziyafet ve şenlik alemlerini ele alan saray erkani ve aristokrasiyi anlatan şiirlerden oluşmaktadır. Ta Ya bölümü hanedanlığı öven şiirlerden oluşurken son bölüm olan Sung ise dini içerikli olmakla birlikte yine hanedanlık ve diğer devletlerin kendilerini öven şiirlerini içermektedir. Çoğu Konfüçyüs dönemine ait olan ve Konfüçyüs'ün 3000 eser içinden seçtiği 305 şarkıyı içerir. Krallar halk şiirlerini dinleyerek krallığın durumu hakkında bilgi edinebilmekteydi. Aynı zamanda seçilen bu şiirler atalar kültü ve tabiat güçleri etrafında yoğunlaşan sosyal sadakati ve dini bağlılığı da yansıtmaktadır.

Li King (Ayinler Kitabı): İmparator fermanlarından meydana gelen ayinler kitabı da diğer kitaplar gibi, eski dönem verilerini içermektedir. 204 bölümden oluşurken MÖ. 1. yüzyılın başlarında 85 bölüme indirgenmiştir. Ancak diğer kitaplardan farklı olarak Konfüçyüs ve öğrencileri arasındaki diyaloglara fazlasıyla yer verilmiştir. Bununla birlikte krallığa ait düzenlemeler, ayin gelişimi, ayinle ilgili konular, kadınlara ve gençlere rehberlik, eğitim, sihir, dini kurbanın anlamı, cenaze töreni, cenaze törenlerinde giyilecek kıyafetlere ve nasıl davranılması gerektiğine kadar seremoniyeye yönelik detaylı bilgiler yer almaktadır. Ayrıca Li King'deki felsefi metinler, dört kitabın bir kısmını oluşturan Büyük Bilgi ve Orta Yol Doktrini'ni de içermektedir.

Ch'un Ch'iu (İlkbahar ve Sonbahar Vakayinameleri): Konfüçyüsçülüğe ait beşinci klasik olan Ch'un Ch'iu, Konfüçyüs'ün doğduğu yer olan Lu eyaletinde derlenmiştir. M.Ö. 722-481 arasında Lu'da görev yapan on iki idarecinin yönetimini ve o dönemlere ait olayları içermektedir. Olaylar açık bir şekilde detaylandırılmıştır. Konfüçyüs'ün kanun ve geleneğe saygısından dolayı bu eser Çin'de çok değer görmüştür. Konfüçyüs, ahlakın bozulmasına karşı Ch'un Ch'iu ile mücadele etmiş ve bu nedenle bu eser kutsal metin sayılmıştır.

3. ALTERNATİF YÖNETİM MODELİ: KONFÜÇYANİZM

Adını Çinli büyük bilgin ve filozof Konfüçyüs'ten alan Konfüçyanizm, kökeni Çin klasiklerine dayanan inanç ve uygulamalar bütünüdür. Konfüçyüs'ün de aralarında bulunduğu eski Çin düşünürlerinin ilgilendiği konuların başında insan ilişkilerinin nasıl düzenleneceği ve bir ülkenin nasıl yönetileceği gelmektedir. Dolayısıyla iyi insan, ahlak, etik, yönetim, politika gibi konular Konfüçyüs felsefesinde önemli yer tutmaktadır. Konfüçyanizm aslında Çinlilerin dini olarak adlandırılrsa da Konfüçyanizmi din üzerine dini, ahlaki, sosyal, politik ve ekonomik konularda katma değer sağlayan bir inanç sistemi olarak ifade etmek daha yerinde olacaktır.

Shin (2012:74)'e göre Konfüçyüsçülük, Batıda bilinen adıyla Konfüçyanizm, Konfüçyüs ve takipçilerinin ahlaklı ve erdemli bir toplum oluşturma amacıyla bir araya getirdiği siyasal içerikli bir ahlak sistemidir (Pekcan, 2017, s. 1130). Konfüçyanizm'e göre kamu yönetiminde tüm bürokratik ilişkiler ahlaki sözleşmelerle yürütülmelidir ve yöneticilerin seçimi zenginliğe ve aileye göre değil erdem, kültür, yetenek ve yetkinlik gibi değerlere göre yapılmalıdır (Yung, 2014, s. 282).

Bu eserler eski Çin bürokrasisinin temeli olan "Mandarin Sistemi"ne dayanak oluşturmaktadır. Çin'de devlet memuru sınavları irs, siyaset, akraba, eş-dost ilişkilerinden bağımsız olarak ahlak, felsefe ve edebiyat gibi alanlardan yapıldı. *Keju* adı verilen bu sınav, dünyada rekabete dayanan ilk yazılı bürokrasi sınavı olmakla bir-

likte bu sınava girenlere de *mandarin* denmekteydi (Kaçer, 2017, s. 159-160). Mandarinler, belirli bir kültür düzeyine erişmiş, bilgisi, deneyimi, nitelikleriyle toplumda öne çıkmış entelektüel devlet adamlarıydı. Mandarin sisteminde çok uzun yıllar faydalanılan Konfüçyüsçülük öğretileri, Çin'in üç öğretilerinden biri olan Taoculuğun doğaya dönüş yanlısı girişimlerine karşı da bir denge mekanizması olmaktadır. Devlet memuru alımında kullanılan bu yöntem aynı zamanda liyakat ilkesinin devlet kademelerinde kullanılmaya başlamasının ilk örneklerindedir (Gönülaçar, 2014, s. 5). Sınavlar için çocukluk dönemlerinden itibaren hazırlık yapılır, geniş bir alan üzerinden 1 ile 6 gün arasında süren sınavlarda başarı beklenirdi. Yalnızca erkeklerin sınava girme hakkı varken herhangi bir yaş kılması da bulunmamaktadır (Kaçer, 2017, s. 160).

Devlet yönetimi üzerinde Konfüçyüs'ün ortaya koyduğu önemli görüşler Arslan (2012, s. 219-220) tarafından sıralanmıştır:

- Bir devletin ve hükümetin temel amacı halkın refahını ve mutluluğunu sağlamak olmalıdır.
- Refah ve mutluluğunun sağlanması donanımlı ve bilgili yöneticilere bırakılmalıdır.
- Eğitim ve öğretim aracılığıyla karakter ve bilgi kazandırılmalıdır.
- Yetenekli insanlardan maksimum fayda sağlanmalıdır.

Bu şartlar sağlandığında devlet yönetimi, yeteneğini ispatlamış ve halk tarafından seçilmiş kişiler aracılığıyla yapılacağı için halkın uyumu kolaylaşmış ve ideal topluma erişilmiş olacaktır.

Konfüçyanizmin din olup olmadığı yüzyıllardır tartışılmalıdır. Politika öğretimine daha yakın görünen Konfüçyüs'ün kitaplar, konuşmalar ve öğretilerinde kendisini asla bir dini görevle tanımlamadığı anlaşılmaktadır (Berköz, 2000). Tanrı'nın verdiği bir sorumluluğu yerine getirmediğini, yalnız faziletli sözleri aktarmakla öğreti geliştirdiğini ve hiçbir mabet kurmadığını söylemek bu çalışmanın kapsamı için yeterli olacaktır.

3.1. Konfüçyanist Yönetimin Temel İlkeleri

Yapılan araştırmalarda Konfüçyüs'ün ahlaka ve erdeme sıkça vurgu yaptığı görülmektedir. Yönetim konusunun da insan odaklı bir eylem olması nedeniyle en önemli etkenin bu iki kavram olduğu vurgulanmaktadır. Genel anlamda Konfüçyüs, yönetmenin en iyi yolunu, kitlelerin yöneleceği ahlaki gücü yüksek eğitim

modelleri oluşturmaya bağlamaktadır (Xiangming, 2002, s. 1). Ona göre devlet yönetimi profesyonellere bırakılmalıdır. Hükümdar da olsa yönetim kanla ya da vesayete sürdürülmemeli, bu durumda hükümdarın etkisi sembolik olmalıdır. Güneş tutulmasına dikkat çekerek hükümdara göndermede bulunan Konfüçyüs, hükümdarın tutulmadaki gibi karanlığa yol açabileceğini ve sadece tören ve merasim gelenekleri için halkın başında kalması gerektiğini söylemiştir. Asıl yönetimin ise üzerinde durduğu gibi politika bilgisiyle donatılan ideal yöneticilere bırakılmasını öğütlemiştir (Arslan, 2012, s. 212-213).

Öğretilerindeki temel ilkelerle birlikte sosyal ve siyasal düzeni sağlamanın yolunu devlet yönetimine dayandıran Konfüçyüs'ün bu doğrultuda fikirlerini oluşturan beş temel ilkeyi ayrı olarak ele almak gerekmektedir. Buna göre geleneği sürdürmek için töreye uymak ve devlet yönetiminde doğru yolu bulmak için erdemli ve ahlaklı olmak bu ilkelerin öne çıkan ikilisidir. Halkın saygısını ve sadakatini kazanmak için örnek evlat olmak; görev ve sorumluluk bilincinde olabilmek için konumuna uygun davranışlarda bulunmak ve halkın güvenini kazanabilmek için dürüst olmak Konfüçyüs'ün birbirleriyle sıkı bir şekilde ilişkilendirdiği diğer temel ilkelerdir (Kalkır, 2018, s. 97).

Daode İlkesi: Daode ilkesi erdemli olmayı işaret eder. Bu ilke ve yönetmek eylemi arasında ilişki kuran Konfüçyüs, ahlaki ilkelerle ülkeyi yöneten yöneticiyi diğer yıldızları etrafında toplayabilecek çekim gücüne sahip kutup yıldızına benzetir (Konuşmalar, 2000, s. 1-2). Ayrıca Konfüçyüs, Konuşmalar (2000, s. 2-3)'da halkın yasalarla yönetilip cezalarla yola getirilmek istendiğinde cezadan kurtulmaya çalışacağını ve bundan utanç duymayacağını; erdemle yönetilip ve terbiye gerekle-riyle yola getirilmek istendiğinde ise utanç duyacaklarını ve iyi olmaya çalışacaklarını söyler. Bu yolla Daode ilkesinin klasik yönetim anlayışlarından farkını ortaya koymaktadır. Konfüçyüs'ün erdem kadar üzerinde durduğu bir diğer kavram da ahlaktır. Daode ilkesinin temellerinden olan ahlak, yöneticilerin ve halkın doğru yolu bulabilmeleri için muhtaç oldukları anahtardır. Aynı zamanda ahlak, Li ilkesinin uygulanırlığı açısından da büyük öneme sahiptir.

Li İlkesi: Konfüçyüs, yöneticilerin töreye uymak anlamına gelen Li kurallarına uygun bir yönetim sergilediği takdirde halkın ülke yönetimine kolayca uyum sağlayabileceğini söyler. Yani halkın kişisel ilkelerden ziyade töreye uygun kurallarla yönetilmesi itaat ve sadakatin artmasını sağlayacaktır. Bunun başlı başına töreye göre yönetim sergilemek anlamına gelmediği açıktır. Devlet yönetiminde rol alan devlet adamı ve bürokratlar tarafından evrensel değerlerin de göz önünde bulundurulmasıyla bu ilkenin sosyal hayata nüfuz ettirilmesi yönetimi rahat ve kolay hale getirecektir. Konfüçyüs'e göre siyasal bir düzenin sağlanabilmesi ve halkın yönetimi

tanınması için yöneticilerin Li ilkesine yani töreye bağlı olduğunu göstermesi ve yönetimde bu kaideleri benimsediğini göstermesi gerekir (Kalkır, 2018, s. 102).

Zhengming İlkesi: Adına ve bulunulan mevkie uygun davranışlarda bulunmak anlamına gelen Zhengming ilkesine göre öncelikle devlet yönetimindeki herkesin görevi belirlenmeli ve kimse görevi dışındaki alanlarda ve bilgisi olmadığı konularda göreviymiş gibi konuşmamalıdır. Bu sağlanmadığı takdirde başarıya ulaşamaz, töre gelişemez, töre gelişemedikçe adalet tesis edilemez, halk ne yapacağını bilemez (Konuşmalar, 2000, s. 3/13). Bu nedenle ideal insan olan yönetici görevleri belirlemeli, adına ve sorumluluğunu aldığı pozisyona uygun davranmalıdır. Aynı zamanda yönetici ideal insan rolünü de üstlendiği için sadece devlet yönetiminde değil Li ve Daode ilkeleri gereğince özel hayatında da bulunduğu mevkie uygun hareket etmelidir.

Xiao İlkesi: Ana babaya saygı duymayı devletle ilişkilendiren Konfüçyüs'e göre ana babasına saygı duyan iyi bir evlat devletine ve yöneticilerine de saygı duyar. Bu durum siyasal düzenin sağlanmasında büyük rol oynar. Konfüçyüs, neden devlet görevinde yer almadığı sorulduğunda bu örnekle devlette görev alınmasa da ödevlerin yerine getirilebileceğinden söz eder (Konuşmalar, 2000, s. 2/21).

Yi İlkesi: Doğru, dürüst ve adil olmayı açıklayan bu ilkeye göre yöneticiler bu özelliklerle halkın güvenini kazanabildiği takdirde emir vermeden dahi halkı yönetebilir. Yöneticilerin halka örnek olması gerektiği düşünüldüğünde dürüst olmaları halkın da onlar gibi bir yol izleyeceği anlamına gelir. Konuşmalar (2000, s. 7/12)'in bir bölümünde halkın yeteri derecede besin, askeri teçhizat ve hükümdara güveninin olması gerektiği belirtilmiştir. Refah seviyesi yüksek, güvenlik endişesinin olmadığı toplumlarda doğruluk, dürüstlük ve adalet kavramlarının gelişmiş olacağına işaret edilmektedir. Hükümet konusunda da benzer orantıya dikkat çeken Konfüçyüs, ülke yönetimini halkı doğru yola götürmek olarak tanımlarken Yi ilkesi doğrultusunda yönetim sergileyen devlet yöneticilerinin halktan da aynı değerlerle karşılık alacağını söyler (Konuşmalar, 2000, s. 12/17).

Bu ilkeler doğrultusunda yeniden değerlendirmek gerekirse; yaşadığı dönemde Çin siyasetindeki karışıklık sonucu politikaya ilgi duyan Konfüçyüs, politikacı olmaktan ziyade iyi yönetimin ve ideal yöneticinin nasıl olması gerektiği sorunsalını ele almıştır. Bu doğrultuda dört kanun, beş kitap ve on iki ilke ile felsefesini aktarmıştır. En çok önem verdiği ilkeler değerlendirildiğinde iyi bir yönetim modelinde olması gereken değerler ortaya çıkmaktadır. Devlet yönetiminde temel unsurlardan biri olarak öne çıkan güven kavramı yöneticilerin dürüstlük ilkesine uymaları ile sağlanır. Güven sağlandığı takdirde halkta sadakat, tahammül, saygı ve aidiyet eşliği

yüksek olacaktır. İyi bir yönetici halkın ihtiyaçlarını bilir ve beklentileri anlayarak ülkeyi onlar adına yaşanabilir bir düzeye getirir. Dürüstlük ilkesi doğrultusunda atamalar yapmalı, kişiye özgü görevler vermeli, liyakat sistemini yürürlüğe koymalıdır. Halkın adalet konusunda da güveni sağlanmalıdır. Erdemli olmak ve bulunulan konuma uygun davranmak da iyi yönetimin esaslarındanındır. Ana babayı saygılı olmak ile örnek insan modeli ifade edilerek yöneticilerin halkın örnek aldığı ideal kişiler olduğu ya da olması gerektiği belirtilmiştir.

4. KONFÜÇYANİZM VE ÇİN

İlk kez Yuan Hanedanlığı döneminde Çin devlet politikasına nüfuz eden Konfüçyanizm Çin'de sınıfsız bir toplum yaratmayı amaçlamıştır. Hatta eski Çin'de memuriyete giriş için adaylar Konfüçyüs öğretilerinden sınava tabi tutulmuştur (Rarick, 2008, s. 27) Konfüçyanizmin temelini oluşturan Beş Klasik ve Dört Kitap 2500 yıldır Çin halkının izlediği ahlak ve felsefe kılavuzu olmuştur. Kalkır (2018, s. 99), çok sayıda ekolün ortaya çıktığı Zhou Hanedanlığının çöküş sürecini Çin felsefesinin yükseliş dönemi olarak değerlendirir. 19. yüzyılda Çin diğer ülkeler tarafından Konfüçyanist yönetimin öncüsü olarak görülmüştür. Kore başta olmak üzere diğer uzak doğu ülkeleri dünya görüşünde Çin'i merkez alarak ona bağlı bir politika sürmenin krallığın tanrı tarafından kutsanmasıyla sonuçlanacağına inanır (Oğuz, 2019, s. 53). Bu nedenle Avrupa ve Amerika'nın Asya'ya ilgisi artana kadar genellikle dışa kapalı bir politika izlemişlerdir.

Konfüçyanist yönetim anlayışı genel olarak Çin siyasetinde etkisini göstermiştir ancak iktidar değişimlerinde zaman zaman yasaklandığı durumlar da olmuştur. Özellikle Taoizm ve Mohizm, Konfüçyanizme karşı direnç göstermiştir. Konfüçyanizm, iyi insan anlayışı nedeniyle sıklıkla da eleştirilmiştir. Zira iyi olduğunu düşünmesinin insanı yoldan çıkartacağını öne süren bazı anlayışlar da mevcuttur. Bu anlayışı benimseyen hükümdarlık dönemlerinde Konfüçyüsçülük yasaklanmıştır. 19.Yüzyılın sonlarında Konfüçyanist yönetim anlayışı Batı'nın gerisinde kalınması nedeniyle de eleştirilmeye başlanmıştır. 1912'de kurulan Çin Cumhuriyeti ile değerlere sahip çıkılmaya çalışılsa da eleştirilerin önüne geçilememiştir. Nitekim 1949'da komünizmin galip gelmesiyle feodalizmin kalıntısı olarak suçlanan Konfüçyanizm Devlet Başkanı Mao tarafından yasaklandı (Hankins, 2017, s. 50-52). Ancak farklı görüşler nedeniyle yasak olduğu dönemde bile Konfüçyüs öğretileri kadim Çin medeniyetinin karanlığını aydınlatmaya devam etmiştir (Rarick, 2008, s. 27). Marksizm ilk planda olsa da Konfüçyanizme olan ilginin giderek artması dikkat çekmektedir. Çünkü Konfüçyanist dış politika, barış, hakkaniyet, uyum ve

iş birliğine referans vermekte, tüm insanlığı hak ve adalete davet etmektedir (Sayın, 2019, s. 223).

Konfüçyüsçülük bir din olmasa da Çin felsefesi ve kültürü üzerinde oldukça büyük etkiye sahiptir. Komünizm döneminde yeterince modern olmadığı gerekçeyle eleştirilmiş ve hatta Konfüçyanist düşünceler yasaklanarak kitapları yakılmıştır. Yine de bu istisnalar dışında genellikle Çin toplumunun kültürünü ve siyasal yapısını şekillendiren Konfüçyanizm her daim Çin toplumundan saygı görmüştür. Bununla birlikte Konfüçyanizm'in Çin'de statükonun korunması ve sosyal hiyerarşinin güçlendirilmesi gibi ideolojik rolü de bulunmaktadır (Adler, 2014, s. 4).

Zaman içinde göz ardı edilmesine rağmen yeni 20. yüzyılın başlarından itibaren bilimin ve entelektüellerin ilgisini çeken Konfüçyanizm hakkında çok sayıda bilimsel araştırma, yayın, konferans, araştırma projeleri ve tez çalışması yapılmıştır. Özellikle 1980'lerden sonra Çinli aydınların öncülüğünde Çin, Tayvan, Hong Kong ve Amerikada artan ilgi "Yeni Konfüçyüsçülük" kavramını ortaya çıkarmıştır (Makeham, 2003, s. 1-3). Mao'dan sonra göreve gelen Deng Xiaoping Konfüçyüs öğretilerini Çin'in kültürel mirasının değerli bir parçası olarak değerlendirmiş ve Konfüçyüsçülüğü okullarda ve üniversitelerde öğretmeye başlamıştır. Yeni Konfüçyüsçülüğün etkisiyle de 2004'te ÇHC tarafından Konfüçyüs Enstitüsü ve dünyanın önemli merkezlerinde yeni programlar kurulmuştur (Hankins, 2017, s. 52).

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Genellikle kendinden önceki bilginlerin sözlerini ya da topluma değer katabilecek bilgileri derleyen ve öğrencilerine aktaran Konfüçyüs'ün görüşleri, düşünceleri ve öğretilerini bilmek sosyal bilimler alanında büyük bir kazanımdır. Ahlaki değerler ve insan sevgisi temelli yönetim anlayışına yönelik en yüce bilgilere Türkçeye "Konuşmalar" olarak çevrilen "Lunyü" adlı kitapta ulaşmak mümkündür. İdeal topluma ulaşmak için verdiği mücadele ve izlediği yöntemle evrensel değerleri içeren bir felsefe geliştiren Konfüçyüs'ün görüşleri sadece devlet yönetiminde değil toplumsal hayatın birçok alanında karşımıza çıkmaktadır. Konfüçyanizm modern unsurları içermese de dogmatik dayatmalardan uzak, ılımlı bir felsefe olarak görülmektedir. Ahlak ve iyiliği merkez alarak ideal insan, ideal toplum ve ideal devleti oluşturmayı amaç edinmiş ve her birini diğeriyle ilişkili bir şekilde açıklamıştır. Ahlak felsefesini insan temeline dayandıran Konfüçyüs bir yandan bireyci bir empirist olarak değerlendirilirken diğeryandan dünyayı düzeltmek için kendi fikirlerine dayalı prensip geliştiren bir rasyonalist olarak tanımlanabilir (Arslan, 2012, s. 215).

Sonuç itibarı ile Konfüçyanizm, ilkelerden anlaşıldığı kadarıyla kendini ispat eden her bireye fırsat eşitliği tanınması ve yönetim kademesine doğuştan soylu ve zenginlerden ziyade erdemli ve yetenekli kişileri layık görmesiyle oldukça makul bir alternatif yönetim modeli olarak kabul edilebilir. Ayrıca Konfüçyanizm bireyin devlete itaat etmesi ve devletin de bireye karşı sorumlu olmasıyla kamu yönetiminde makul ve uygulanabilir bir model olarak görülmektedir. Bununla birlikte Konfüçyanizm, ideal topluma ulaşma gayesi için toplumlara büyük bir avantaj sağlamaktadır. Özellikle bu kültür etkisinde kalan toplumlarda devleti tanıma ve kurallara uyum sağlama daha yaygın şekilde görülmektedir. Ancak çağdaş demokrasi açısından bakıldığında eleştirel yaklaşılması gereken kısımlar da mevcuttur. Yetenekli ve erdemli kişiler tarafından yönetilme imkânı sunan Konfüçyanizm'de halkın hükümeti etkileyecek oy ve veto hakkının bulunmaması bir eksiklik olarak görülebilir.

Konfüçyanizmin temel ilkeleri doğrultusunda yapılan araştırmalar ve hazırlanan çalışma sonucu araştırmacı ve akademisyenlere, son yıllarda oldukça ilgi çeken Yeni Konfüçyüsçülük ile literatürde önemli bir boşluk olduğu düşünülen Politik Konfüçyanizm alanlarında çalışma yapılması önerilmektedir.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Barış Sür, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazar ya da herhangi bir kurum/kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The author declares that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Barış Sür has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the author and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Adler, J. (2014). *Confucianism as a religious tradition: Linguistic and methodological problems*. Gambier, USA: Kenyon College.
- Arslan, M. (2012). Eski Türk Ahlak ve Siyaset Felsefesine Konfüçyanizmin Etkisi. *Felsefe Arkivi*, (28), 207-222.
- Berköz, E. (2000). *Konuşmalar, Konfüçyüs*. (M. N. Özerdim, Çev.). İstanbul: Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık.
- Chen, C. A. ve Hsieh, C. W. (2017). Confucian values in public organizations: Distinctive effects of two interpersonal norms on public employees' work morale. *Chinese Public Administration Review*, 8(2), 104-119.
- Gönülaçar, Ş. (2014). *İnsan kaynakları yönetiminde kayırmacılık kuşatması ve liyakatsizlik çıkmazı*. Erişim adresi:
https://www.academia.edu/9687458/%C4%B0nsan_Kaynaklar%C4%B1_Y%C3%B6netiminde_Kay%C4%B1rmac%C4%B1l%C4%B1k_Ku%C5%9Fatmas%C4%B1_ve_Liyakatsizlik_%C3%87%C4%B1kmaz%C4%B1
- Güç, A. (2001a). Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(2), 43-65.
- Güç, A. (2001b). Konfüçyüsçülük'te Kutsal Metinler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1), 79-94.
- Hankins, J. (2017). Reforming Elites the Confucian Way. *American Affairs*, 1(2), 45-57.
- Jung, S. ve Grigoriadis, T. (2016). *Persistence of Confucian Values? Legacies of Imperialism in China & Taiwan*. Erişim adresi: https://papers.ssrn.com/Sol3/papers.cfm?abstract_id=2865281
- Kaçer, M. (2017). Çin Bürokrasi Sınavları: Patrimonyal Bürokraside Rasyonel Bir Gelenek. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 145-166.
- Kalkır, N. (2018). Konfüçyüs'ün Yönetim Anlayışı Üzerine Bir Analiz. *Current Research in Social Sciences* (3), 97-107.
- Makeham, J. (2003). *New Confucianism: A critical examination*. Palgrave Macmillan.
- Oğuz, M. K. (2019). 19. Yüzyılda Choson Krallığı'nın Yönetim Anlayışında Meydana Gelen Değişim ve Dış İlişkilerin Başlangıcı. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 51-70.

- Pekcan, C. (2017). Konfüçyüs Felsefesinin Dış Politikaya Etkisi Bağlamında 2003-2013 Yılları Arası Çin-ABD İlişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72(4), 1127-1155.
- Rarick, C. A. (2008). Confucius on Management: Understanding Chinese Cultural Values and Managerial Practices. *Journal of International Management*, 2(2), 22-28.
- Sayın, Y. (2019). Konfüçyüs'ün Yeniden Keşfi ve Çin'in Dış Politikasında Dönüşüm. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 223-237.
- Xiangming, Z. (2002). On two ancient Chinese administrative ideas: Rule of Virtue and Rule by Law. *Culture Mandala: Bulletin of the Centre for East-West Cultural and Economic Studies*, 5(1), 1-5.
- Yung, B. (2014). In what way is Confucianism linked to public service motivation? Philosophical and classical insights. *International Journal of Public Administration*, 37(5), 281-287.